Tomislav Bandin

ÚJRATERMELÉSI FOLYAMATOK A SZOCIALISTA ÖNIGAZGATÁSÚ TÁRSULTMUNKA-SZERVEZETEKBEN

„A gyerek is tudja, hogy minden nemzet felfordulna, ha nem is egy évre, csak néhány hétre abbahagyná a munkát."

(Karl Marx)

BEVEZETÉS

Marx A tőke I. kötetének XXI. fejezetében a következőket írja: „Bármilyen is a termelési folyamat társadalmi formája, a folyamatnak folytonosnak kell lennie, vagyis periódikusan újra meg újra ugyanazokon a stádiumokon kell haladnia. Ahogyan egy társadalom nem hagyhatja abba a fogyasztást, ugyanúgy nem hagyhatja abba a termelést sem. Ezért minden társadalmi termelési folyamat folytonos összefüggésben és megújulásának állandó folyamatában vizsgálva egyúttal újratermelési folyamat is... Egyetlen társadalom sem tud folytonosan termelni, azaz újratermelni anélkül, hogy termékeinek egy részét állandóan vissza ne változtassa termelési eszközzé, vagyis az új termelés elemeivé."

A termelés folytonossága biztosításának feltétele az eszközöknek a megszakítás nélküli befektetése a termelésbe. A termékek értékesítésével (és azok megfizettetésével) lehetőség nyílik az állandó, megszakítás nélküli befektetésre és ezzel együtt a termelésre is. Ily módon, mint Marx hangsúlyozza, a termelési folyamat egyben újratermelési folyamat is. Tehát:

T — Á — P — Á — T (egyszerű újratermelés), (1)

T — Á — P — Á — T' (bővített újratermelés)

Az újratermelésnek ilyen folyamata („A mozgás általános formája T ... T, az újratermelés formája"[1] összhangban áll a szocialista önigazgatású társultmunka-szervezetének mint árutermelőnek társadalmi-gazdasági tartalmával is.[2]

Az árutermelő társultmunka-szervezetek esetében tehát az újratermelési folyamatok nem a pénzzel kezdődnek és végződnek. Hogy miért? Először is azért, mert a termelés rendeltetése (célja) a szocializmusban (a szocialista önigazgatású társult munkában, mint a szocialista építés történelmi formájában) nem „... az előlegezett érték értékesítésének pusz-

ta eszköze, tehát a meggazdagodás..."[3], mint a kapitalizmusban, amely, mint ahogy Marx is kiemeli „a termelő öncéljának"[4] mutatkozik, hanem a dolgozók, mint fogyasztók és önigazgatók *szükségleteinek a kielégítése*[5], hiszen az árutermelő társultmunka-szervezetnek, gyakorlatilag a *munkaszervezetnek*[6], nincs, és nem is lehet célja csupán pénzének — összbevételének a megvalósítása. A megvalósított bevétel ugyanis a *közös* késztermék értékesítésével *szétoszlik* a társult munka alapszervezeteire, a termelés részvevőire.

A közös bevétel elosztása a társultmunka-alapszervezetek között, amelyek részt vettek a közös késztermeknek, mint árunak a kitermelésében, nemcsak szervezési-számítási, hanem lényeges osztálykérdés is. Ezzel lényegében (társadalmi-gazdaságilag és szociálisan) biztosítható, hogy a társultmunka-alapszervezeteiben társult munkások úrrá legyenek munkájuk, valamint a társadalmi munka feltételein és eredményein.

A TÁRSULTMUNKA-SZERVEZETEK JELLEGZETESSÉGE ÉS AZ ÚJRATERMELÉSI FOLYAMATOK

Ahhoz, hogy megérthessük az önigazgatású társultmunka-szervezetek funkcióinak egyes formáit a társadalmi újratermelési folyamatokban[7], rá kell mutatnunk a társultmunka-szervezetek és azok újratermelési folyamatainak fontosabb jellegzetességeire.

1. A társult munka alapszervezete

A szocialista önigazgatású társult munka alapvető formája, illetve alapsejtje a társultmunka-alapszervezet.

A társultmunka-alapszervezetek megszervezésénél jelentkező két alapvető probléma az ún.: technológiai struktúrából eredő csapda és a strukturalizmus pszichozisának veszélye.[8] Gyakorlatilag a probléma a munkafolyamat egészének azonosításában és a munkaeredmények értékesítési módjában van. Többek között e két probléma megoldásától függ a társultmunka-alapszervezetek funkcióinak meghatározása is, a társadalmi újratermelési folyamatokban.

A társultmunka-alapszervezetek megszervezésének egyik előfeltétele, hogy a munkaszervezet adott része a *munkafolyamat szempontjából* egységet alkosson. Ebből adódik azután az a kérdés is, hogy vajon a munkafolyamat egységét a termelési-technológiai egységgel kell-e azonosítani, vagy pedig elsősorban a jövedelmi és önigazgatási egységen kell alapulnia? Olyan jövedelmi és önigazgatási egységen, mely a termelési-technológiai és a szervezési egységen alapul? Ezekhez a támpontokhoz (termelési-technológiai és szervezési egység) való túlságos ragaszkodás a munkafolyamat egységének meghatározásakor téves megoldáshoz vezet-

het a gyakorlatban. Így kerülhet sor a túl nagy (hatalmas) és a túl kicsi (apró) társultmunka-alapszervezet megalakítására. Az első esetben a termelési-technológiai és szervezési egység kerül előtérbe, háttérbe szorul viszont a társultmunka-alapszervezet gazdasági-jövedelmi és önigazgatási szerepe. Ez az az ún. technológiai struktúrából eredő csapda, amelyre már munkánk elején is utaltunk. A második esetben szükség van az ún. emberi (vagy szociológiai) optimumra. A strukturalizmus pszichozisába esve gyakran megtörténik a munkaszervezet apró részekre való bontása, függetlenül attól, hogy munka- és eszköztársításával képes-e a jövedelemszerzésre és a bővített újratermelésre. A megoldás, tehát a munkafolyamatnak, mint jövedelmi és önigazgatási egységnek a felismerésében van. „A termelési-technológiai és szervezési egység csak egyik tényezője ennek az azonosításnak, a társultmunka-alapszervezetnek megszervezési feltétele."[9]

A társultmunka-alapszervezetek megszervezésének második fontos feltétele, hogy „az alapszervezetként megszervezésre kerülő munkafolyamati egységben dolgozók közös munkájának az eredménye a munkaszervezetben vagy a piacon önálló értékként kimutatható."[10] Ebből következik, hogy a gyakorlatban a munka eredményének értékelését gyakran kiegyenlítik a *piaci* árral. Abszolutizálva a piaci árat a munka eredményének, mint értéknek kifejezési feltételeként, illettve ezzel együtt az alapszervezetek és munkaszervezetek megszervezésének feltételeként számos más következménye[11] mellett gyakran magán viseli a vállalkozói (profit jellegű) jegyeket is. E jegyek fő „fogyatékossága" a hatalmas — autark társultmunka-alapszervezetek létrehozása; melyek az újratermelés szempontjából zártak, a munkaszervezet keretébe tartozó többi alapszervezettel szemben. Az ilyen hozzáállás alapjai, a társultmunka-alapszervezetek megszervezésében, s ezzel együtt a munkaszervezeten belüli újratermelésben is, abban az „objektív tényezőben" rejlenek, hogy egyes termékeknek — félkész termékeknek nincs külső piaci (áru) jellegük, s így piaci áruk sincs, melyek munkájuk és ügyvitelük értékmércéjeként szolgálhatnának. Logikusan gondolkodva tehát a munkaszervezet ilyen része nem is válhat társultmunka-alapszervezetté. Ez a felfogás arra épül, hogy a társultmunka-alapszervezet terméke — félkész termékc mindig áru, függetlenül attól, hogy késztermék-e, amely bekapcsolódhat a társadalmi fogyasztásba, vagy pedig csak félkész termék, amely ebbe a fogyasztásba csak a késztermék egységén, mint tényleges árun[12] keresztül képes bekapcsolódni. Ebben a második esetben az összes társultmunka-alapszervezetet végső árutermelőnek nevezik, függetlenül attól, hogy melyik (belső vagy külső) piacon értékesíti a termékeit — félkész termékeit. Ilyen feltételek mellett felaprózódnak a munkaszervezeti újratermelési folyamatok, s gyakran meg is szakadnak az egyéni gazdasági és szociális célok és érdekek miatt. Azonban, ha a technológiai sorozatban (láncban) léteznek ún. adásvételi pontok[13], reális lehetőség nyílik a

termékek — félkész termékek értékesítésére a megbeszélt árak[14] alapján, illetve reális lehetőség nyílik arra, hogy megállapítsák minden társultmunka-alapszervezet hozzájárulását a megvalósított közös jövedelemhez. Ezzel egyben nyitva áll az út a kisebb, az újratermelés szempontjából nyílt és jövedelem-megvalósításra képes társultmunka-alapszervezetek megszervezése előtt. Ugyanakkor létrejönnek az objektív tényezők és feltételek a munkaszervezet optimális struktúrájának kiépítéséhez.

2. *A munkaszervezet*

Ha abból indulunk ki, hogy „... a munkaszervezet a gazdasági integráció azon eleme, amely elsősorban a társult munka technológiájának működését és a termelés gazdaságosságát biztosítja"[15], akkor eredményes működésének kulcskérdései a munkaszervezet felépítéséhez és a munkaszervezetbe betársult társultmunka-alapszervezetek közötti jövedelmi viszony elrendezéséhez kötődnek. Éppen ezért nagy gondot fordítunk a munkaszervezet felépítésére és az optimális összetétel kiépítésére. Ha a munkaszervezet optimális összetételének meghatározásáról van szó, két fontos tényezőre kell utalni:

Először, nem az optimális összetétel öncélú kiépítéséről van szó (a termelési-technológiai teljesség értelmében), hanem a feltételek megteremtéséről, a saját optimális munkaszervezetek létrehozásához, a közös célok elérése által (munkaszervezetek, illetve társultmunka-alapszervezetek). Pontosabban: biztosítani kell a feltételeket az egymással termelési-technológiailag és gazdaságilag összekapcsolt társultmunka-alapszervezetek újratermelési folyamatainak eredményes lebonyolításához.

Másodszor, a munkaszervezet szerkezeti felépítésekor nem az ideális helyzet létrehozása, hanem a már meglévő nem optimális helyzet (nem optimális összetétel) megváltoztatása kell hogy legyen a cél. E két korlátozás figyelembe vételével megtárgyaljuk a munkaszervezet szerkezeti felépítését, azzal a céllal, hogy általa gyakoroljunk hatást az egymással összekapcsolt társultmunka-alapszervezetek újratermelési folyamatainak hatékonyságára.

Az optimális szerkezetű munkaszervezetről szóló tézist csakis annak társadalmi-gazdasági tartalmából lehet levezetni. S ez a tartalom alapvető tényét képezi annak, hogy a munkaszervezet nem mechanikus, sőt néha rendezetlen összessége a társultmunka-alapszervezeteknek, hanem olyan önigazgatási szervezet, amely biztosítja az újratermelési folyamatok hatékonyságát, s ezzel az optimális egyéni célok elérését is, a közös célok által. Gyakorlatilag a munkaszervezet optimális szerkezetének olyan társultmunka-alapszervezetekből kell felépülnie, amelyek termelési-technológiai szempontból összekapcsolódnak, amelyek közösen termelik a készterméket, (mint árut) közös bevételt és általa jövedelmet valósítanak meg.

1. sz. ábra

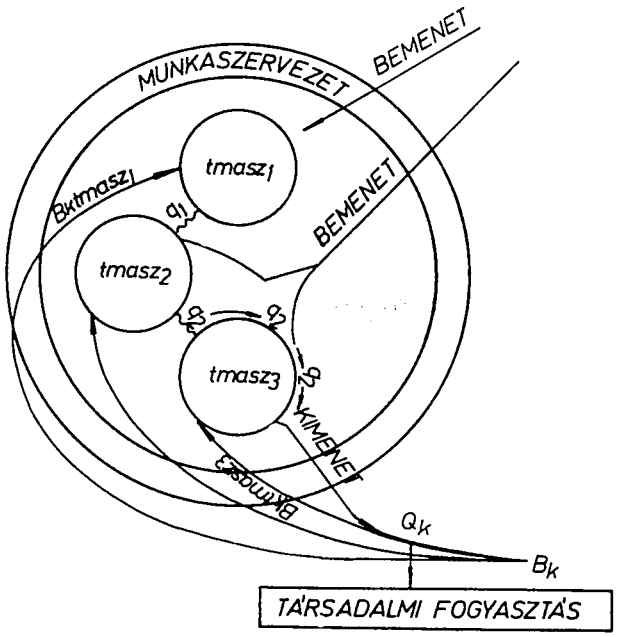

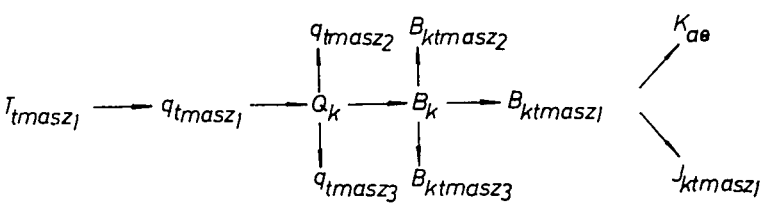

T=termelés; q=a társultmunka-alapszervezetek termékei — félkész termékei; Q_k= a közösen termelt késztermék (áru) B_k=közös bevétel; B_k tmasz . . .=a társultmunka-alapszervezet összbevétele, melyet a közös bevételben való részesedéssel valósítanak meg; Kae = az anyagi újratermelési költségek (anyag és munkaeszköz-amortizáció); J_k tmasz . . .=a társultmunka-alapszervezet jövedelme, amelyet a közös bevételben való részesedéssel valósítanak meg.

Ez a munkaszervezet optimális szerkezetének alapelvéből levezetett kiindulópont *ideális* helyzetet fejez ki, és elvileg a következő újratermelési folyamathoz vezet a munkaszervezetben:

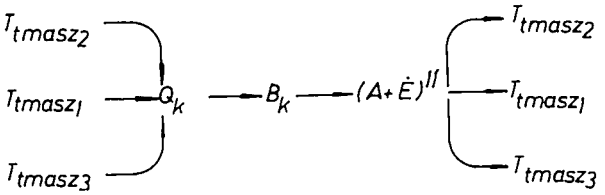

(Á+E)=termelési eszközök (anyag — munkatárgy), E=munka eszköz, T'=bővített termelés

A tényleges helyzet azonban, számos tényező és érdek hatására eltér ettől az ideális képtől. A vállalatoknak társultmunka-szervezetté való átalakulása során[18], de a későbbi integrációk és dezintegrációk alkalmával is gyakran puszta feldarabolással jöttek létre a társultmunka-alapszervezetek, melyek egymás között termelési-technológiai és gazdasági szempontból egyesültek, de ugyanakkor olyan alapszervezetek is megalakultak, melyek csak részben kapcsolódtak a többiekhez, illetve olyanok is, amelyek mint zárt munka- és gazdasági komplexumok egyben *végső árutermelők* is. Abban az esetben, ha egyes társultmunka-szervezetek csak részben kapcsolódnak a többiekhez, a közös késztermék termelésében, megjelenik a jövedelmileg megbolygatott (kuszált) újratermelési folyamat.

2. sz ábra

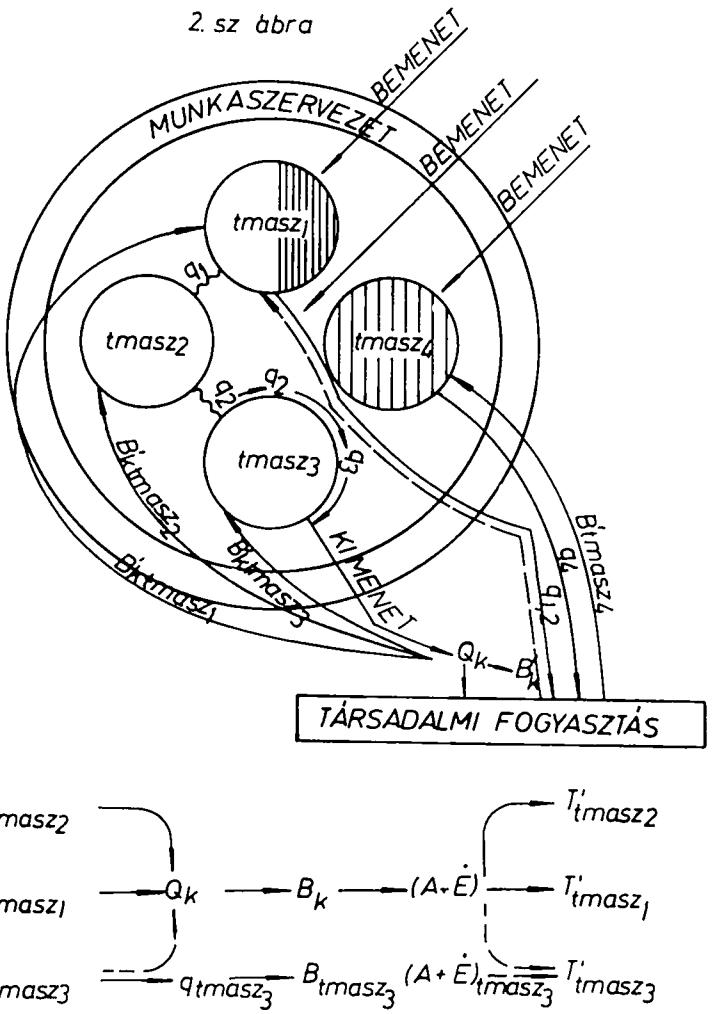

Természetesen, a munkaszervezetek legkedvezőtlenebb felépítését az olyan szerkezet képezi, melyben a társultmunka-alapszervezetek termelési-technológiai és gazdasági szempontból egymástól függetlenül működnek. Az ilyen szerkezet mechanikus, s túlzás nélkül állítjuk, hogy gazdaságilag értelmetlen is.

3. sz. ábra

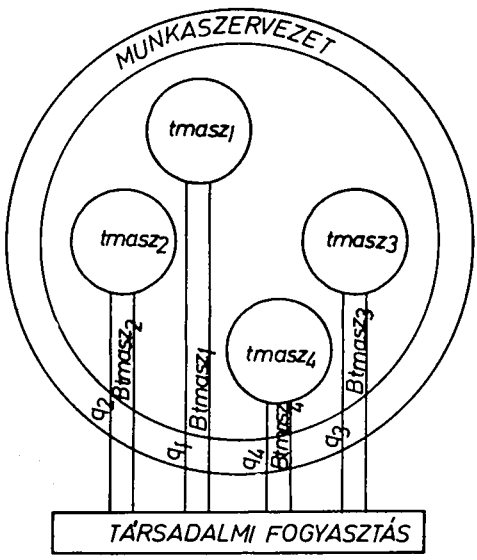

Az ilyen szerkezetű munkaszervezeteknél párhuzamos újratermelési folyamatok jelentkeznek. Minden újratermelési folyamat termelési-technológiai és gazdasági szempontból is zárt. Tehát:

$$T_{tmasz_1} \longrightarrow q_{tmasz_1} \longrightarrow B_{tmasz_1} \longrightarrow (A+\dot{E})_{tmasz_1} \longrightarrow T'_{tmasz_1}$$

$$T_{tmasz_2} \longrightarrow q_{tmasz_2} \longrightarrow B_{tmasz_2} \longrightarrow (A+\dot{E})_{tmasz_2} \longrightarrow T'_{tmasz_2}$$

. . . . . .

. . . . . .

$$T_{tmasz_n} \longrightarrow q_{tmasz_n} \longrightarrow B_{tmasz_n} \longrightarrow (A+E)_{tmasz_n} \longrightarrow T_{tmasz_n}$$

Az ilyen (zárt) társultmunka-alapszervezeteknél a *közösségi* helyett, az egyéni célok és érdekek *autarchiája* érvényesül. Az ilyen alapszervezetek gyakran „kis vállalatok" maradnak a formális és mechanikus felépítésű munkaszervezetekben. A társultmunka-alapszervezetek közötti gazdasági viszonyok jelentéktelenek, s amennyiben léteznek, akkor a klasszikus piaci viszonyokból, a vásárlásból és eladásból merülnek ki.

A termelési-technológiai szempontból zárt felépítésű munkaszervezetnek, melyben a társultmunka-alapszervezeteket a termelés-technológiai folyamat kapcsolja össze, s amely közösen termeli a készterméket, mint

árut, nem kell gazdaságilag is optimálisnak lennie. Valójában nem is lehetnek gazdaságilag optimálisak, ha a társultmunka-alapszervezetek között, a közös bevétel és a befektetés arányának megfelelő elosztási viszonyok helyett a klasszikus adásvételi viszonyok jelentkeznek a piaci árakkal, melyek alapját képezik a termékek — félkész termékek értékesítésének. Az újratermelési folyamatok a termelési-technológiai *egység* mellett is *felaprózódnak* és *individualizálódnak*. Tehát:

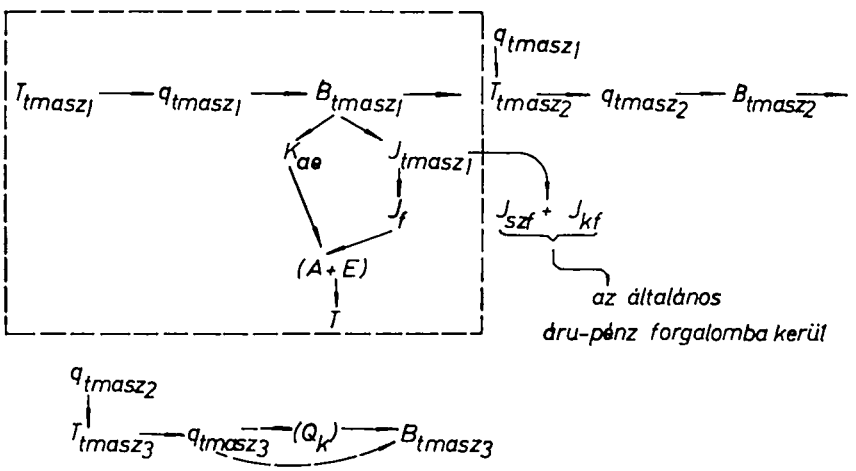

J=jövedelem; J_f=felhalmozás; J_{szf}=személyi fogyasztás; J_{kf}=a jövedelemnek az általános társadalmi és közös fogyasztásra eső része.

Az ilyen újratermelési folyamatok megszervezésének célja a maximális egyéni gazdasági eredmény elérése, függetlenül a közös eredményektől. A célok és érdekek harca *szabály*, a gazdasági és szociális közösség pedig *kivétel*. Ez azonban *ellentéte* az objektív feltételeknek és a reális lehetőségeknek, melyeket a szocialista önigazgatású társult munka rendszere hozott létre.

3. Az összetett társultmunka-szervezet

Ha az összetett társultmunka-szervezeteket óriás integrációs rendszerként fogjuk fel, akkor eredményes működésének kulcskérdései, szerkezeti, valamint fejlődési viszonyaik és céljaik összehangolására vonatkoznak azok között a munkaszervezetek között, amelyek betársultak az összetett munkaszervezetbe. Ezért ugyanúgy, mint a munkaszervezeteknél külön figyelmet fordítunk a szerkezeti nehézségekre és az optimális szerkezet kiépítésére. Amennyiben az összetett társultmunka-szervezet kiépítésének optimális szerkezetéről van szó, ügyelni kell arra, hogy a szerkezet nem épülhet *voluntarista* módon és valamilyen *előre meghatározott sémák* alapján; keretek közé szorítva, kényszerintegrációval vagy dezintegrációval, besorolva a társult munka részeit a meghatározott,

„ideálisan elképzelt" integrációs egységbe. Az összetett társultmunka-szervezetek szerkezeti felépítésének útja-módja a társult munka önszervezése, s a gazdasági és szociális érdekeken és a fejlődési célokon alapul.[19]

Az összetett társultmunka-szervezet optimális szerkezetéről szóló tézist ugyanúgy, mint a munkaszervezeteknél, le lehet vezetni annak társadalmi-gazdasági tartalmából. Ezen tartalom lényege pedig, hogy az összetett társultmunka-szervezet nem mechanikus, sőt néha rendezetlen összessége a munkaszervezeteknek, hanem olyan önigazgatási szervezet, amely biztosítja az optimális célok (az alapszervezetek, illetve a munkaszervezetek) hosszú távú elérését, a közös célok, illetve legalább egy közös cél megvalósításával. Az ilyen szervezetben a közös célok nem az egyes részek céljainak független optimalizálása érdekében alakulnak ki, az egész céljainak megvalósításáért, hanem az objektív fejlesztési-technológiai és társadalmi-gazdasági feltételek megteremtése céljából, az egésznek és a részeknek optimális, hosszú távú fejlődése érdekében.

Az összetett társultmunka-szervezetek társadalmi-gazdasági tartalmáról szóló elvi tézisből kiindulva (objektív fejlesztési-technológiai és társadalmi-gazdasági feltételek megteremtése a részek és az egész optimális hosszú távú fejlesztési érdekében) az összetett szervezet optimális szerkezetét azonosíthatjuk annak olyan szerkezeti összetételével, amelybe az újratermeléssel összekapcsolt munkaszervezetek társultak. A szerkezet újratermelési alapja, az összetett munkaszervezet céljainak elérésére szolgáló objektív előfeltételek megteremtése mellett, egyben reális alapja is e szervezetek jövedelmező működésének. Ez vonatkozik mind a folyamatban levő jövedelmező működésre a társultmunka-alapszervezetek között, a gazdasági és pénzügyi viszonyok megteremtésével[20], mind a jövedelmi közösség tartósabb létrehozásával, a közös beruházások alapján. Az összetett munkaszervezet megalakításának céljai nem vezethetők le az *előre létrehozott* szerkezetből, hanem fordítva: a célok határozzák meg a szerkezetet.[21]

Az újratermeléssel összekapcsolt munkaszervezetek feltételei között az összetett munkaszervezetek keretében az újratermelési folyamatok *kiegészítő* jellegűek. Gazdaságilag függő (jövedelmi) egységgé az optimális hosszú távú fejlődés lehetősége és a *saját* újratermelési folyamatuk (gazdasági hatékonysága kapcsolja őket össze).

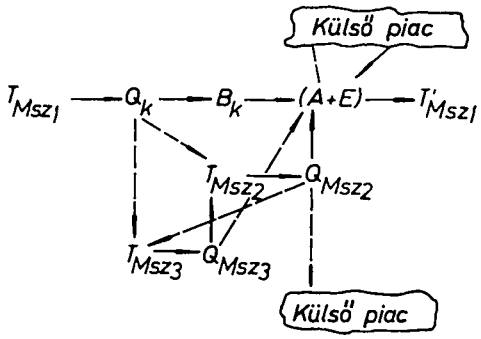

Az összetett munkaszervezetek azonban, számos tényező hatására, még a mai gyakorlatban sem az újratermelési egész keretében alakulnak ki. A funkcionális autarchia (ágazati társulás) és a társulási folyamatok területi bezárkózása *árnyoldalát* képezik az összetett munkaszervezetek újratermelésének. A gazdasági ágazatok szerint társult munkaszervezetek, meghatározott feltételek mellett[22] képezhetnek összetett munkaszervezetet, azonban az ilyen összetett munkaszervezetek nem tekinthetők összetett önigazgatási társulási rendszernek, mivel az egyes részek (munkaszervezetek) között nem létezik termelési-technológiai és gazdasági (jövedelmi) együttműködés. Elvben az ilyen összetett társultmunka-szervezetek mechanikus összességét képezik az egymástól különálló, de mégis autark munkaszervezeteknek. A munkaszervezetbe és az összetett társultmunkaszervezetbe társult tmasz-ok között igen fejletlenek, sőt néha nem is léteznek gazdasági (jövedelmi) viszonyok és közös fejlesztési célok.[23] Tehát a funkcionális (ágazati) társulásoknál az összetett társultmunkaszervezet szerkezete nem mindennek és mindenkinek a társulásával jön létre. Az egymástól különálló részek halmaza nem a *különbözőségből* ered, hanem éppen ellenkezőleg: az egész „tiszta" szerkezetéből, amelyben a részek *azonosságuk* miatt kizárják egymást ebből az egészből, mert nem létezik közöttük kölcsönhatás. Az újratermelési folyamatok *párhuzamosak* és egymástól függetlenek. Az újratermelési folyamatok a *zárt* termelési-technológiai vonal elve alapján mennek végbe.[24] Tehát:

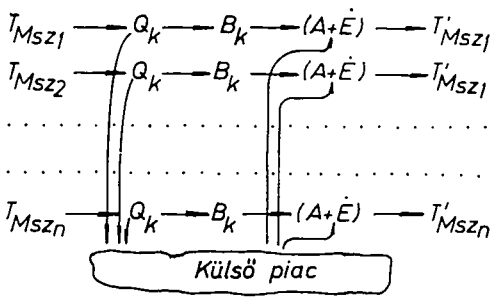

Az integrációs folyamatok területi keretek közé szorítása gyakran olyan összetett társultmunka-szervezetek létrehozásához vezet, amelyek mégcsak gazdasági és technikai integrációs rendszert sem képeznek. Nem képezhetnek, mivel részeik nem olyan szerkezetűek, hogy egységet (újratermelési) alkossanak, melyben minden résznek köze van az egészhez, a részek (alapszervezetek és különösképpen a munkaszervezetek) egymás közötti viszonyán keresztül.

Az integrációs folyamatok területi kialakítását gyakran „a mindenáron összetett munkaszervezetet kell létesíteni" rögeszme vezeti, a mindennek és mindenkinek a társításához. Az ily módon létrejött társultmunka-szervezeteknek nincs társadalmi-gazdasági és újratermelési értelme. *Látszólag* nagy rendszer (technológiai-gazdasági és önigazgatási) lé-

tesül, a valóságban azonban az egymástól független részek mechanikus összességét kapjuk, melyeknek újratermelési folyamata, célja, és érdekei teljesen *különállóak és függetlenek* egymástól. Az ilyen integrációval, a mechanikus tákolmánnyal megszakadnak a logikus újratermelési kapcsolatok a társult munka többi részével vagy a formális szervezetben, vagy a jövedelem, illetve a munka- és az eszköztársításon keresztül.

A jövedelem szabad áramlásának hiánya az új — *megnövekedett* jövedelem állandó visszatérése mellett az őt társító társultmunka-alapszervezet „számlájára", tudatosan vagy önkéntelenül „rászedi" őket az olyan összetett társultmunka-szervezet felépítésére, amely valamilyen jövedelmi alapot biztosít „a saját" területi határai között. Mert, ha például a nyersanyagtermelő vagy feldolgozó nem tud társulni más szervezetekkel, jövedelmi alapon, az újratermelési egészen belül, akkor gyakran keres kiutat a társulásban bárkivel, hogy fejlődhessen. A kiutat rendszerint a „társulásban" leli meg, mégpedig a saját társadalmi-politikai közösségén belül.

II.

A TÁRSULTMUNKA-SZERVEZETEK TÁRSADALMI FUNKCIÓI ÉS AZ ÚJRATERMELÉSI FOLYAMATOK

Mivel a társultmunka-szervezetek az újratermelés társadalmi szervezetének olyan formái, melyeknek alapvető célja, hogy minimális költséggel, a piaci és más mechanizmusok segítségével a társadalom rendelkezésére bocsássák az árut, felmerül a kérdés, hogy miként viszonyulnak az egyes társultmunka-szervezetek formái a társadalmi fogyasztáshoz és az egész társadalmi újratermeléshez?

Elvszerűen, a társultmunka-szervezet optimális szerkezetéről szóló tézissel összhangban megállapíthatjuk, hogy a társultmunka-*alapszervezet nem* közvetlen termelője a késztermékeknek mint árunak.[25] Az alapszervezet ugyanis a termelési-technológiai sorozat többi tagjával együtt vesz részt előállításában. Emiatt a társadalmi fogyasztást, a késztermék termelése által a munkaszervezet, mint *egység* biztosítja; minden társultmunka-alapszervezet részt vesz a késztermékeknek mint árunak a termelésében. Ezek szerint a társultmunka-alapszervezetnek, *önmagába véve*, a késztermék termelésének technológiai sorozatában nincs kötelezettsége a társadalmi fogyasztással szemben. Ilyen kötelezettsége a munkaszervezetnek van, mivel ez kapcsolja termelési-műszaki egységbe a különböző munkafolyamatokat. Célja, hogy megteremtse a feltételeket a társult alapszervezetek optimális gazdasági eredményeinek elérésére, valamint hogy az alapszervezetek teljesíteni tudják feladatukat a késztermék termelése terén, s ezzel kielégítsék a társadalmi szükségleteket. Ezért az újratermelési folyamat egészével is csak a munkaszervezet mint egész

rendelkezik. A társultmunka-alapszervezetek viszonyulása a társadalmi fogyasztáshoz azonban nem mellékes kötelezettség. Ez a társultmunka-alapszervezet lényeges kötelezettsége, a késztermék mint áru termelésének közösségén keresztül:

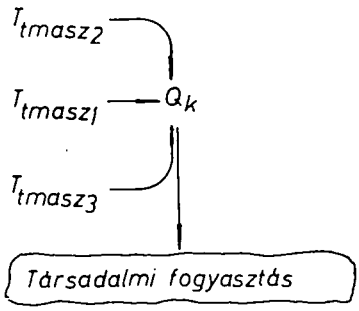

Amennyiben valamelyik alapszervezet részvétele kimarad a késztermék előállításából, *megszakad a termelési folyamat*, s ezzel az *újratermelési folyamat is*. Ebben az esetben a munkaszervezet nem tesz eleget a társadalmi fogyasztás iránti kötelezettségének. Ugyanakkor megszakad az alapszervezet, mint a társult munka alapvető formája, működésének lehetősége is (... melyben a munkások közvetlenül és egyenrangúan gyakorolják társadalmi-gazdasági és más önigazgatói jogaikat[26]), mert kimarad a jövedelem, mely a társadalmi termék, illetve közös bevétel alapján valósul meg. Tehát:

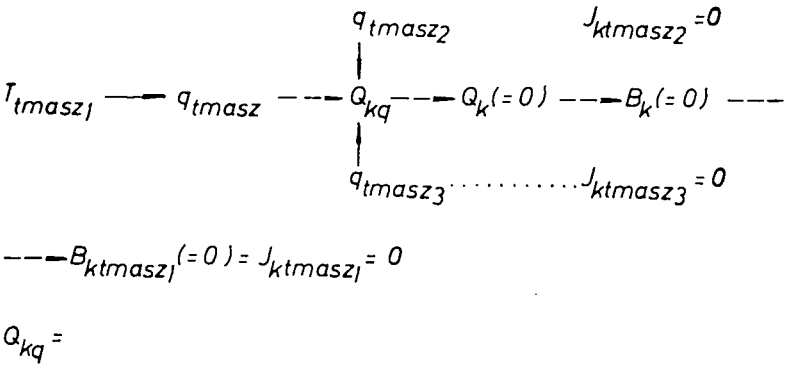

Q^{kq} = a közös termék befejezetlen termelése

Azonban nemcsak ezeknek (például az elsőknek) a társultmunka-alapszervezeteknek szűnik meg a működési feltétele, hanem a többieké is, amelyek jövedelmüket a közös késztermék termelésével és a közös bevételből való részesedéssel valósítják meg. Tehát a munkaszervezet *termelésének folytonossága* és a társultmunka-alapszervezetek jövedelme közötti viszony eléggé erős. A munkaszervezet termelési folytonosságának a tmasz jövedelemszerzésére gyakorolt hatása *képezi* az újratermelés *haj-*

tóerejét és gazdasági hatékonyságát. Mert végtére is a jövedelem a társultmunka-alapszervezetekbe társult munkások motívuma, a közös termék pedig a jövedelemszerzés *feltétele*, a (társadalmi, személyes és fejlesztési) célok elérésének eszköze. Ezért a T . . . T' mozgás a jövedelmi viszonyok középpontját, és a társultmunka-alapszervezetek, mint a késztermék termelésének részvevői közötti kapcsolatot képezi.

Az előző fejezetben már utaltunk arra, hogy az újratermelési folyamatok az *újratermelésileg* összekapcsolt munkaszervezetekben az összetett társultmunka-szervezet keretén belül *kiegészítő* jellegűek. Ezeket a folyamatokat (jövedelmi) egésszé a saját újratermelési folyamatuk gazdasági hatékonysága is összekapcsolja. Ha pedig ez a hatékonyság a közös késztermék maximális termelésében és az optimális jövedelemben jut kifejezésre, akkor az összetett munkaszervezet objektív feltételeket biztosít e hatákonyságnak.[27]

III.

AZ ÚJRATERMELÉS ÉS AZ ÚJRATERMELÉSI FOLYAMATOK TERMELÉSI-TECHNOLÓGIAI ÉS JÖVEDELMI SZEMPONTJAI

Az újratermelés termelési-technológiai szempontjai az újratermelési folyamatok *folytonosságában* jutnak kifejezésre, melyek rendeltetése (célja) a késztermékeknek mint árunak a kitermelése. A társultmunka-alapszervezeteinek munkája és eszközei a folyamatos termelésben (az újratermelésben) a közös termékek előállítása céljából társulnak. Tehát:

$$T_{tmasz2} \xrightarrow{a+e+m} q_{tmasz2}$$
$$T_{tmasz1} \xrightarrow{a+e+m} q_{tmasz1} \longrightarrow Q_k$$
$$T_{tmasz3} \xrightarrow{a+e+m} q_{tmasz3}$$

a = a ráforditott anyag; e = a ráfordított munkaeszköz; m = a ráfordított élő munka.

A folyamatban lévő újratermelési folyamatokban a közös termék a munka és az eszközök társításának váza (sarkalatos pontja). Ez tehát a társultmunka-alapszervezetek *közösségének* a váza. A közös bevétel, amelyet a késztermék értékesítésével nyernek, csak „szükséges rossz"[28] az elhasznált eszközök újratermelésére és a *jövedelem megvalósítására*, hogy lehetővé váljon az újbóli termelés a szükségletek kielégítésére.[29]

A társultmunka-alapszervezetek újratermelési folyamatai (vagy egy különálló újratermelési folyamat), a munkaszervezet optimális feltételei között, nem önállóak termelési-technológiai értelemben. Ezek objektívan

(termelési-technológiailag) egyesülnek a közös késztermék egységes újratermelési folyamatában, a munkaszervezet újratermelési folyamatába, amely különböző munkafolyamatokat egyesít. Eszerint a társultmunka-alapszervezet egy elkülönült újratermelési folyamata nem az egységes újratermelési folyamat *egyszerű részlete*. Ez az egésznek szerves része — termelési-technológiai és gazdasági értelemben is. Ezért meghatározott intézkedésekkel kell hatni az egységes újratermelési folyamatra. Ezen olyan hatásokat értünk a társultmunka-alapszervezetek újratermelési folyamataira, amelyek az egységes folyamat optimális hatékonysága függvényévé válnak. Az újratermelés egységes folyamatának hatékonyságától függ a közös késztermék és a közös bevétel nagysága, s ezzel a jövedelem megvalósítása is, mint a társított társultmunka-alapszervezetek munkásainak gazdasági-szociális indítéka. Tehát:

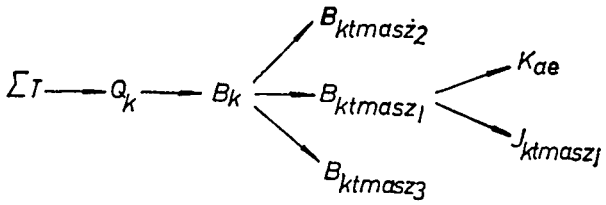

Nem mélyedve bele a közös késztermék újratermelési folyamatába előálló lehetséges zavarok műszaki-technológiai és piaci viszonylataiba, nagyobb a valószínűsége, hogy ezek a zavarok gazdasági (jövedelmi) okokból jönnek létre, ha a társultmunka-alapszervezetek ahelyett, hogy jövedelmüket a közös bevételben való részesedésük alapján valósítanák meg, klasszikus adásvételi viszonyt hoznak létre (6. sz. képlet). A társultmunka-alapszervezetek úgy viselkednek, mint *végső* árutermelők, noha valójában nem azok, a közös késztermékek, mint árunak előállítása feltételei között. A saját jövedelmük maximálizálására való törekvésben függetlenül a közös bevételtől, ill. a közös jövedelmtől, gazdasági értelemben parcializálják és indvidualizálják az újratermelési folyamatokat. Ha a termék — félkész termék felértékelését a piaci árak, vagy a költségek elve alapján kialakított belső árak szerint végzik, könnyen megtörténik, hogy némely társultmunka-alapszervezet (leggyakrabban az, amely a késztermékkel, mint a „saját" árujával, a külső piaccal találja szemben magát, veszteséget „termel". Ez a társultmunka-alapszervezet nemcsak a személyi jövedelmet nem tudja kifizetni, hanem azokat a termékeket — félkész termékeket sem, amelyeket más társultmunka-alapszervezettől vásárol. A *pénzügyi folyamatok megszakadása* a társultmunka-alapszervezetek között előfeltétele az újratermelési folyamat *termelési-technológiai*, s ezzel együtt *gazdasági* megszakításának is. Ez a megszakítás akkor lehetséges, ha a társultmunka-alapszervezetek félkész termékei — termékei képesek *közvetlenül* bekapcsolódni a társadalmi fogyasztásba. Ekkor *elmarad* a közös késztermék, és a munkaszervezet

mint gazdasági rendszer a gazdasági-szociális, sőt néha a termelési-technológiai *entrópia* (széthullás, megsemmisülés) *szélére* kerül.

Az újratermelési folyamatok normális (és gazdaságilag hatékony) lebonyolításának, a munkaszervezet optimális szerkezetében, előfeltétele a társultmunka-alapszervezetek *érdektömörülésének* a *közös* késztermék köré, vagyis a közös bevétel[31] reális elosztásának is, az előállításukban részt vett társultmunka-alapszervezetek befektetésével arányosan. Ez egyben objektív előfeltétele a társadalmi szükségletek optimális kielégítésének.

Az újratermelés jövedelmi szempontja megnyilvánul az újratermelési folyamatok *bővített terjedelemben való* (bővített újratermelés) biztosításában, a jövedelem, illetve a tmasz-ok munka- és eszköztársításával. A szocialista önigazgatású társult munkában, a munkásönigazgatás értelmében, a jövedelem a társultmunka-alapszervezetébe helyeződött át. Felhasználásáról a tmasz-ok alkalmazottai döntenek. Az ily módon decentralizált jövedelem tudatosan, sajátos céllal[32] „felaprózott", „az egy marokba való összpontosítás" monopóliumának megtörése értelmében. Jogos tehát a kérdés: Hogyan, milyen (gazdasági) logikával biztosíthatja az ilyen „szétszaggatott" és a társultmunka-alapszervezetbe „helyezett" jövedelem a bővített újratermelés folytonosságát és társadalmi-gazdasági hatékonyságát? Azt a bővített újratermelést, amely a tudományos és műszaki haladás időszerű feltételei között megköveteli a pénzeszközök koncentrálását.

Mielőtt válaszolunk erre a kérdésre, szükségesnek tartjuk egy rövid utalást tenni az újratermelés folytonosságának ismérveire és biztosításának módjára abból az időszakból, amikor a vállalat volt a termelés (újratermelés) intézményesített formája. A vállalatot (a jövedelem kisebb-nagyobb centralizálásával) az ún. *zárt* újratermelési folyamatok jellemezték. A jövedelem, illetve a felhalmozás az egésznek a szintjén összpontosul. A jövedelem, vagyis a munka- és eszköztársítás belső folyamatai jelentéktelenek voltak, de ha voltak is, azok a vállalat részeinek (például a termelőegységeknek) szabad („többlet") eszközei egyesítésében merültek ki. Az újratermelés ösztönzői a felhalmozásból eredtek, amivel a vállalat mint egész rendelkezett, vagy kívülről, külső forrásokból (elsősorban banktól) eredt. Teljesen világos, hogy olyan feltételek között, amikor a társadalmi felhalmozás eszközeinek legnagyobb része a vállalaton kívül összpontosult, az újratermelés (társadalmi) folytonossága csak külső mozgásukkal bonyolódhatott le, és külső eszközökkel lehetett fenntartani hatékonyságát.

Az ilyen újratermelési folyamatokkal ellentétben a szocialista önigazgatású társult munkában ill. szervezeteiben megértek a feltételek az ún. *nyitott* újratermelési folyamatokra. Az újratermelés ezen folyamataira jellemző, hogy a jövedelem a társult munkának azokba a részeibe irányul, amelyek a legkedvezőbb jövedelmi hatást biztosítják. A jövedelem, illetve a munka és eszköztársítással új — *megnövekedett* jöve-

delem valósul meg. Ez újból társítható, a társult munka azon részei felé irányítva, ahol ilyen jövedelmi hatás biztosítható. A jövedelem efféle, szüntelen társítása, a megnövelt jövedelem visszaszármaztatása és *újbóli* társítása, reálisan biztosítja a bővített (társadalmi) újratermelés *folytonosságának* lehetőségét és *társadalmi-gazdasági hatékonyságát.*

A munkaszervezetben, amelyben a társultmunka-alapszervezetek termelési-technológiailag összekapcsolódnak, a jövedelem, illetve a munka és az eszközök a *közös termék növelése* és a nagyobb közös jövedelem, ill. a társultmunka-alapszervezet *jövedelme* megvalósítása céljából társult. Tehát:

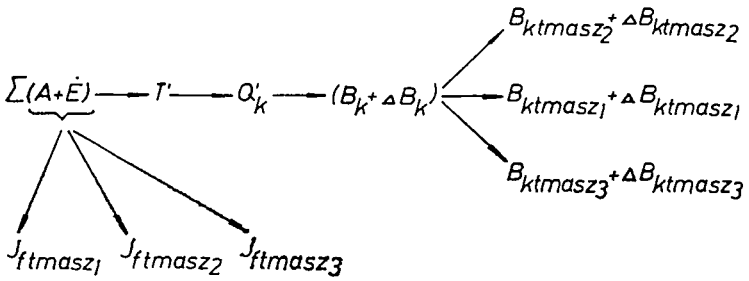

J_f=az egyes társul-munka-alapszervezetek felhalmozása; B_k=a közös bevétel növekedése; $B_k$tmasz=a társultmunka-alapszervezetek összbevételének növekedése.

A társultmunka-alapszervezet összbevételének növekedése arányos a befektetésük nagyságával, a közös termelés bővítésében. Ha azonban a társultmunka-alapszervezetek termelési-technológiailag és gazdaságilag *függetlenek* (az 5. sz. képlet), akkor a jövedelem, illetve a munka- és eszköztársítást, a közös beruházások alapján megvalósított közös jövedelemből való részesedés által megvalósítandó jövedelem céljából végzik. Tehát több társultmunka-alapszervezet jövedelmét, vagyis munkáját és eszközeit (vagy csak az eszközöket) *egy* alapszervezet termelésének eszközeibe fektetik be.

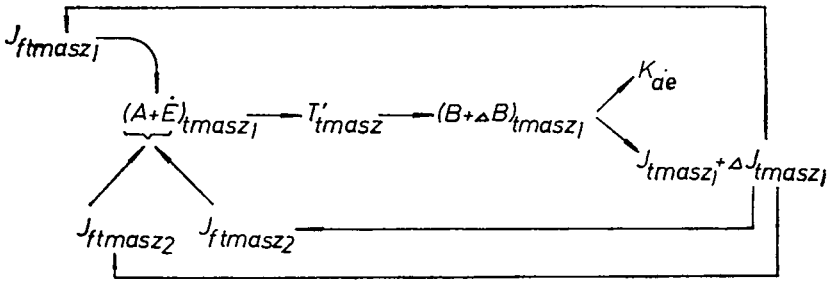

Az újratermelés jövedelmi szempontjai különleges méreteket öltenek, amikor a társult munka összetett szervezetéről van szó.

A viszonylag *szűkös* felhalmozás feltételei között irreális elvárni, hogy

a társult munka összetett szervezetében társult, minden egyes alap- és munkaszervezet egyforma ütemben (intenzitással) fejlődjön. A korlátozott terjedelmű felhalmozás *szóródása*, ennek bezárásával a munkaszervezet termelési-technológiai és gazdasági kereteibe, mindenkinek valami keveset jelentene, de senkinek sem elegendő. A fejlesztés, illetve a bővített újratermelés ilyen politikája és stratégiája (antistratégiája), fékezné a fejlődést. Ezért is szükséges az önigazgatási megállapodásokban tervszerűen meghatározni az *elsődlegességi sorrendet* a fejlesztésben, hogy mely *fejlesztési magvak* lesznek a bővített újratermelés hordozói. Nyilvánvaló, hogy pl. egy ötéves tervidőszakban, csak egy meghatározott munka- (vagy alap-) szervezet lehet a fejlesztés magva, tehát a bővített újratermelés, vagy annak legnagyobb részének hordozója. Elvben erre az a munka- (vagy alap-) szervezet választható, amely hosszú távú optimális fejlődést tud biztosítani minden munkaszervezetnek, az összetett társultmunka-szervezet szerkezeti felépítésében. Ahhoz viszont, hogy a fejlesztési meg a bővített újratermelésben játszott szerepével összhangban fejlődjön, feltétlenül szükséges a társultmunka-alapszervezetek jövedelmének, illetve munkájának és eszközeinek társítása. A jövedelem, illetve a munka- és eszköztársítással bővülhet a termelés a fejlesztési magként meghatározott munkaszervezetben. Ezzel egyidőben, mivel a jövedelem, illetve a munka és az eszközök gazdasági társításáról van szó, a közösen megvalósított jövedelembe való részesedés alapján, a bővített újratermelést finanszírozó többi társultmunka-alapszervezetben is biztosítható a jövedelem növekedése.

Amikor a kiválasztott fejlesztési magvak eljátszák szerepüket a bővített újratermelésben, azaz az akcelerátor szerepét az egész és a részek fejlesztésében, önigazgatási alapokon végzik el a fejlesztési elsőbbség *előremozdítását*, és újabb fejlesztési magvakat alakítanak ki. A volt fejlesztési magvak, a többi részek termelési-technológiai feltételeinek biztosítása mellett, *kulcsfontosságú részvevőivé* válnak az új fejlesztési magvak — a bővített újratermelés új hordozóinak finanszírozásában, a jövedelem, illetve a munka és az eszköz társításával.[33] Létrejön a bővített újratermelés pénzellátási szervezetének, gazdaságilag és önigazgatásilag hatékony mechanizmusa. Más szóval, biztosított a bővített újratermelés társadalmi-gazdasági hatékonysága és folytonossága az önigazgatási alapokon.

Jegyzetek

Bevezetés:

[1] K. Marx: A tőke II., Szikra, Budapest, 1953., 95. o. Marx így folytatja: „... és P ... P'-vel ellentétben nem mutatja meg, hogy a folyamat célja az értékesítés. Ezért ez a forma a klasszikus közgazdaságtan számára méginkább megkönnyíti, hogy figyelmen kívül hagyja a ter-

melési folyamat sajátos tőkés formáját és a folyamat céljául a termelést mint olyant tüntesse fel; azt, hogy lehetőleg sokat és olcsón kell termelni, s a terméket lehetőleg sokféle egyéb termékkel elcserélni, részint a termelés megújítása (P — Á), részint a fogyasztás (p — á) céljából. Eközben azután, minthogy P és p itt csak mint múló forgalmi eszköz jelenik meg, figyelmen kívül lehet hagyni mind a pénz, mind a pénztőke sajátosságait, s az egész folyamat egyszerűnek és természetesnek tűnik fel, azzal a természetességgel hat, amely a sekélyes racionalizmus sajátja." (95—96. o.)

[2] K. Marx iménti álláspontjából (1. jegyzet) indul ki dr. Miladin Korać (Socijalistički samoupravni način proizvodnje Bgd., 1977., 441. o.) amikor leszögezi: „Ebben az idézetben egy bizonyos értelemben benne foglaltatik a módszertani utasítás is arra, hogyan mely képlet alkalmazásával elemezhető az újratermelési ciklus az önigazgatású termelési egységekben. Ennek az idézetnek alapján megállapítható, hogy e képletnek (T... T — T. B.) egy bizonyos mértékben hasonlónak (azonosnak) kell lennie a termelő tőke körforgása éppen ezen képletéhez, mégpedig éppen abból az okból kifolyólag, amely ok ezt a képletet alkalmatlanná teszi az ipari tőke körforgása és megtérülése elemzésére..."

[3] Marx: A tőke II., Szikra, Budapest, 1953., 61. o.

[4] Marx: Ugyanott 61. o.

[5] Ebben az értelemben, s az újratermelési folyamatot magyarázva az önigazgatási termelőegységekben dr. Korać (Ugyanott 442. o.) kiemeli: „Elmondható, hogy miképpen a pénztőke körforgásának képlete (P... P') a legmegfelelőbb módon kifejezi a tőkés termelés alapvető célját, vagyis a tőke értékesítését, amelyben „a termelési folyamat — ahogyan Marx írja — csak úgy jelenik meg, mint elkerülhetetlen közbenső láncszem, mint szükséges rossz a pénzcsinálás érdekében", ugyanúgy a bővített újratermelésnek ez a képlete (T... T') is, amelyben a termelés az egész körforgásnak a kezdő és végpontja, az árucsere a pénzzel mint forgalmi eszközzel pedig csak elkerülhetetlen közbenső láncszem vagy szükséges rossz annak érdekében, hogy mint teljesebb és gazdagabb „egzisztenciát" biztosítson ezen áruk termelőinek mint önigazgatóknak, a legmegfelelőbb módon kifejezi a termelés alapvető rendeltetését az önigazgatási egységekben, vagyis a szocialista önigazgatási termelésben".

[6] Mint termelő-technológiailag összekapcsolt társultmunka-alapszervezetek a közös késztermék mint áru termelőinek asszociációja.

I.

[7] Lásd e munka II. fejezetét.

[8] Lásd részletesebben az Osnove teorije optimalnih struktura organizacija udruženog rada socijalističkog samoupravljanja: Savremena administracija, Bgd., 1979.

[9] Lásd Edvard Kardelj: Slobodni udruženi rad. Bgd., 1978., 229. o.

[10] Törvény a társult munkáról. Újvidék, 1977., 320. szakasz.

[11] Lásd a Samoupravna ekonomija organizacija udruženog rada. Savremena administracija, Bgd., 1979.

[12] Melyek termelésében termelési-technológiailag összekapcsolt (sokszor egymással feltételezett) társultmunka-alapszervezetek vettek részt.

[13] Az ún. adásvételi pontokon olyan gócpontokat kell érteni, melyeknél a termelési-technológiai folyamat két szakasza találkozik. Ahol, ezek szerint lehetőség van a termékek — félkész termékek technikai (mennyiségi és minőségi) és gazdasági értékesítésére.

[14] Az árakról a társultmunka-alapszervezetek közötti gazdasági viszonyokban, lásd Principi organizovanja organizacije udruženog rada socijalističkog samoupravljanja. Savremena administracija, Bgd., 1979.

[15] Edvard Kardelj: Slobodni udruženi rad. Bgd., 1978. 239. o.

[16] A továbbiakban azokat a szimbólumokat (jelképeket) használjuk, amelyeket munkáinkban általában használunk.

[17] Azzal a feltételezéssel, hogy a termelés kibővítése (illetve a bővített újratermelés) nem feltételezi az új munkások elhelyezését.

[18] Lásd részletesen a 11. lábjegyzetben megemlített munkában.

[19] Lásd Edvard Kardelj: Slobodni udruženi rad. Bgd., 1978. 254—255. o.

[20] A közös bevétel megvalósításával és a pénzeszköz társításával a folyamatban lévő újratermelés finanszírozása céljából.

[21] Azoknak a munkaszervezeteknek, melyek nincsenek az összetett munkaszervezet céljainak függvényében, nem kell a keretében sem lenniük, tekintet nélkül *jövedelmi erejükre*. Egyetlen ok miatt maradhatnak a szerkezetben: a jövedelmi erő, a jövedelmi, gyakran monopolista „társaság" létrehozásához vezet, melyeknek fő célja a nyereség (profit) maximalizálódása. A cél azonban, hogy az összetett munkaszervezeteket az újratermelési egészek keretébe hozzuk létre, hogy a részek és az egész hosszú távú optimális fejlődési feltételeinek megteremtésével biztosítsuk az ésszerű és hatékony gazdasági szerkezet és a kiegészítő újratermelési folyamatok hatékony lebonyolítását.

[22] Lásd a Társult munkáról szóló törvény 382. szakaszának 2. és 3. bekezdését.

[23] Az ilyen mechanikus szerkezetet a közös, illetve egyéni jövedelmi erő (hatalom) „tartja" formális közösségben, valamint a gazdasági feltételek diktálta lehetőségek a társult munka más részeinek vagy a társadalmi fogyasztásnak (monopolisztikus helyzet); vagy pedig olyan mechanikus társulások mindenáron való megőrzése — akár a politikai nyomás árán is —, az önigazgatás korlátozásával az alkotó jellegű folyamatok megfékezésével, az integráció-dezintegráció-integráció vonalán.

[24] Például a cukorgyárak társulása az összetett társultmunka-szervezetbe.

[25] Melyekben, mint azt dr. Miroslav Pečujlić (Budućnost koja je počela. Bgd., 1969. 100. o.) hangsúlyozza, a bürokrata monopólium képezi a nagy ollókat, amelyek meghatározzák a szabást.

II.

[26] A gyakorlatban azonban a tmasz-ok közvetlen készterméket is termelnek, tehát végső árutermelők is. Több okból kifolyólag is azok, azonban létezik egy ún. döntő ok: a tmasz-ok társadalmi-gazdasági lényegének és ezzel termelési-technológiai és gazdasági helyzetének felfogása a munkaszervezet szerkezetében.

[27] A JSZSZK alkotmánya, Bgd., 1977., 14. szakasz.

[28] Az összetett társultmunka-szervezet funkcióinak többi jellegzetességére az újratermelésben és az újratermelési folyamatokban, a következő fejezetben részletesen rámutatunk.

III.

[29] „... mind teljesebb és gazdagabb „egzisztenciát" biztosítson ezen áruk termelőinek, mind önigazgatóknak..." (Dr. Miladin Korać: Socijalistički način proizvodnje. Bgd., 1977., 442. o.)

[30] „Minden olyan termelésben, amely nem közvetlenül a saját szükséglet kielégítésére irányul, a termékeknek áruként kell forogniuk, azaz eladásra kell kerülniük, nem azért, hogy ezzel profitot szerezzenek, hanem hogy a termelő egyáltalában megélhessen." (Marx: A tőke II. köt., Szikra, Budapest, 1953., 207. o.)

[31] A termelésben technikai okokból bekövetkezett fennakadások és megszakítások, nyersanyag és anyaghiány a késztermék értékesítési lehetőségei és más következtében.

[32] Részletesen lásd könyvünkben: Principi organizovanja organizacije udruženog rada socijalističkog samoupravljanja. Bgd., 1979.

[33] „... hogy a munkásnak és általában a dolgozó embernek olyan helyet biztosítson a társult munkában, hogy irányíthassa a jövedelmet, hogy a bővített újratermelés folyamatában társítsa azt másokkal és ellenőrizze a folyamatát..." (Edvard Kardelj: Slobodni udruženi rad. Bgd., 1978., 225. o.)

Fordította *Laki Mária*

Rezime

Tokovi reprodukcije u organizacijama udruženog rada socijalističkog samoupravljanja

Autor u ovom radu ukazuje na probleme reprodukcije u organizacijama udruženog rada. Izlaganje počinje sa konstatacijom, da je uslov kontinuiteta proizvodnje neprekidnost ulaganja sredstava u proizvodnju, a realizacijom proizvoda obezbeđuje se mogućnost stalnog, neprekidnog ulaganja, a time i proizvodnja. Na taj način proces proizvodnje postaje ujedno i proces reprodukcije.

Sam se rad sastoji iz tri osnovna dela, i to: karakteristike organizacija udruženog rada i tokovi reprodukcije; društvene funkcije organizacija udruženog rada i tokovi reprodukcije proizvodno-tehnološki i dohodni aspekti reprodukcije i reprodukcionih tokova.

U prvom delu rada autor analizira karakteristike osnovnih organizacija udruženog rada, radnih organizacija pa i složenih organizacija i njihovih tokova reprodukcije.

Po mišljenju autora kod organizovanja osnovnih organizacija udruženog rada najveći problem stvaraju tzv. zamke tehnološke strukture i opasnosti psihoze strukturalizma, odnosno problem je u identifikovanju radne celine i u

načinu valorizovanja rezultata rada. Autor detaljno analizira te probleme u udruženom radu i ukazuje na način rešavanja istih.

Prilikom analiziranja karakteristika radne organizacije autor naglašava da su ključna pitanja njenog efikasnog funkcionisanja vezana za strukturu radne organizacije i uređenost dohodnih odnosa između osnovnih organizacija udruženog rada koje su u nju udružene. Konstatuje, da: „teza o optimalnoj strukturi radne organizacije može se izvesti samo iz njene društveno-ekonomske sadržine. A ta sadržina je u baričnoj činjenici da radna organizacija nije mehanički — nekada i haotični — zbir osnovnih organizacija udruženog rada, već takva samoupravna organizacija koja obezbeđuje efikasno odvijanje tokova reprodukcije, a time i ostvarivanje optimalnih sopstvenih, ostvarivanja zajedničkih ciljeva".

Po autoru ključna pitanja efikasnog funkcionisanja složenih organizacija udruženog rada vezana su za njenu strukturu i uređenost razvojnih odnosa i ciljeva između organizacija udruženog rada koje su udružene u složenu organizaciju. Autor optimalnu strukturu složene organizacije indentifikuje sa takvim strukturnim sklopom u kojem su se udružile reprodukcijski povezane radne organizacije.

Autor pomoću raznih šema i slika ukazuje na idealno rešenje prilikom određivanja optimalne strukture i tokova reprodukcije u radnim, pa i složenim organizacijama udruženog rada. Istovremeno ukazuje i na rešenja u svakidašnjoj praksi, koja pod uticajem mnoštva faktora odstupaju od tog idealnog stanja.

Prilikom analiziranja društvene funkcije organizacija udruženog rada, autor konstatuje da osnovna organizacija udruženog rada nije direktan proizvođač gotovog proizvoda kao robe. Prema tome osnovna organizacija udruženog rada u procesu proizvodnje nema obavezu prema društvenoj potrošnji. Tu obavezu ima radna organizacija, koja treba da obezbedi uslove za ostvarivanje optimalnog ekonomskog uspeha udruženih osnovnih organizacija u cilju zadovoljenja različitih društvenih potreba.

Autor posebno naglašava važnost učešća svake osnovne organizacije udruženog rada u procesu proizvodnje, jer u slučaju da izostane „učešće neke osnovne organizacije udruženog rada u proizvodnji gotovog proizvoda, prekida se proces proizvodnje, a time i reprodukcije. Radna organizacija tada ne može da izvrši svoju obavezu prema društvenoj potrošnji".

U trećem delu svog rada autor konstatuje, da se proizvodno-tehnološki aspekt reprodukcije ispoljava u kontinuelnim tokovima reprodukcije. Autor smatra da tokovi reprodukcije osnovnih organizacija udruženog rada u uslovima optimalne strukture radne organizacije nisu u proizvodno-tehnološkom smislu samostalni, već su integrisani u jedinstven tok reprodukcije zajedničkog gotovog proizvoda. „Stoga jedan izdvojen tok reprodukcije osnovne organizacije udruženog rada nije prost izvadak jedinstvenog toka reprodukcije. On je njegov organski deo u Proizvodno-tehnološkom i ekonomskom smislu."

U daljem toku izlaganja autor konstatuje da u radnoj organizaciji, u kojoj su udružene proizvodno-tehnološki povezane osnovne organizacije udruženog rada, dohodak udružuju sa ciljem povećanja zajedničkog proizvoda, a time i dohotka osnovne organizacije udruženog rada.

Autor posebnu pažnju pridaje i razmatranju problema dohodovnog aspekta reprodukcije u složenim organizacijama udruženog rada.

Zusammenfassung

Die Reproduktionsprozesse in den selbstverwalteten sozialistischen Arbeitsorganisationen

Der Verfasser beschreibt in diesem Artikel, die Problemen der Reproduktion in den Organisationen der gemeinschaftlichen Arbeit. Seine Ausführungen fangen mit der Konstatation an, dass die Vorbedingung der Arbeitskontinuität, die ständige Einführung der Produktionsmittel ist, und dass die ständige Möglichkeit dieser Einlage — und damit auch der Produktion überhaupt — durch die Realisation der Erzeugnisse der Arbeit geschaffen wird.

Die Arbeit selbst, besteht aus drei grundlegenden Teilen, und zwar: der Karakteristiken der Organisation der gemeinschaftlicher Arbeit und die Prozesse ihrer Reproduktion; die gesellschaftlichen Funkcionen dieser Organisationen und ihrer Reproduktionsprozesse, und die erzeugungs-technologische, einkommenserzeugende Erscheinungspunkte der Reproduktion und ihrer Produktionsprozesse.

Im ersten Teil seines Artikels, analysiert der Verfasser, die Eigentümlichkeiten der Grundorganisationen; der Arbeitsorganisationen, sowie auch der gekoppelten Organisationen der gemeinschaftlichen Arbeit und ihrer Reproduktionsprozesse.

Nach der Auffassung des Verfassers, erscheinen bei den Arbeitsgrundorganisationen die Fallen der technologischen Struktur, und die Gefahren der Strukturalismenpsychose. Ihr Problem ist nähmlich in der Identifikation der Arbeitseinheit und daher, in der Valorisation der Arbeitsergebnisse. Der Verfasser analysiert diese Probleme der gemeinschaftlichen Arbeit und deutet die Metoden Ihrer Lösung an.

In der Analyse der Eigentümlichkeiten der Arbeitsorganisationen, unterstreicht der Verfasser, dass die Schlüsselprobleme ihrer wirksamen Tätigkeit, an die Struktur der Organisation und an die Einkommensverhältnisse zwischen den Grundorganisationen, die in der Organisation vereinigt sind, gebunden erscheinen. Er stellt fest: „Die These über die optimale Struktur der Arbeitsorganisation, kann nur aus Ihrem gesellschaftlichen und ökonomischen Wesen abgeleitet werden. Dieser Kern ist vor Allem in der wesentlichen Tatsache enthalten, dass die Organisation keine mechanische — und manchmal sogar chaotische Zusammenbindung von Grundorganisationen ist, sondern, eine solche Selbstverwaltungsorganisation, die erfolgreiche. Abwicklung der Reproduktionsprozesse, und daher auch-durch Erwirkung der geselschaftlichen — die Erwirkung der eigenen optimalen Interessen erreichen kann.

Nach Auffassung des Verfassers, sind auch die Fragen der erfolgreichen Funktion der gekoppelten Organisationen von ihrer Struktur, sowie der Regelung der Einkommensverhältnisse zwischen den angeschlossenen Organisationen abhängig. Der Verfasser identifiziert dabei, die optimale Struktur einer gekoppelten Arbeitsorganisation mit solcher Struktur, bei der die Organisationen im Reproduktionsprozess aneinander gebunden sind.

Mit verschiedenen graphischen Mitteln und Bildern, zeigt der Verfasser die ideelle Lösung, die bei der optimalen Struktur der Arbeitsorganisationen und bei den gekoppelten Arbeitsorganisationen verwendet werden kann. Dabei bezeichnet er auch verschiedene, in der Praxis vorfindbare Fälle, die diesem

ideellen Zustand — unter dem Einfluss von verschiedenen Faktoren — nicht entsprechen.

In der Analyse der gesellschaftlichen Funktionen der gemeinschaftlichen Arbeitsorganisationen, weist der Verfasser darauf hin, dass die Grundorganisationen der vereinigten Arbeit nicht unmittelbare Produzenten von fertigen Produkten bzw. Waren sind. Daraus folgt dass diese Grundorganisationen keine unmittelbare Verpflichtung gegenüber dem gesellschaftlichen Verbrauch hat. Diese Verpflichtung gehört der Arbeitsorganisation, die jedoch dabei auch verpflichtet ist, den Grundorganisationen in Ihrem Bereich, das Erreichen des optimalen ökonomischen Erfolg — durch die Befriedigung des gesellschaftlichen Verbrauch — zu gewährleisten.

Der Verfasser verweist insbesondere auf die Tatsache, dass jede Grundorganisation im Produktionsprozess beteiligt sein muss, da im Gegenteil — wenn eine Grundorganisation nicht daran beteiligt ist wird die Produktion, und damit auch der Reproduktionsprozess unterbrochen. Die Arbeitsorganisation ist daher behindert, „ihrer Verpflichtung, gegenüber dem gesellschaftlichen Verbrauch nachzukommen".

Im dritten Teil seines Artikels stellt der Verfasser fest, dass die produktive-reproduktive Dimension der Reproduktion, in den kontinuellen Prozessen der Reproduktion erscheinen. Der Verfasser meint dass die Reproduktionsteilprozesse der einzelnen Arbeitsgrundgesellschaften, in der optimalen Arbeitsorganisationstruktur nicht selbstständig erscheinen, sondern in den einheitlichen Reproduktionsprozessen des gemeinsamen Produktes integriert sind. „Ein abgesonderter Prozesse der Reproduktion einer Grundarbeitseinheit ist daher nicht eine einfache Ausnahme der einheitlichen Reproduktion; er ist vielmehr ihr organischer Anteil in produktionstehnologischer und ökonomischer Hinsicht".

In seinen weiteren Ausführungen, bestätigt der Verfasser, dass in der Arbeitsorganisation in der — produktionsartig und technologisch verbunden und angegliedert — mehrere Grundorganisationen vereinigt sind, das Einkommen vereinigt wird, um das gemeinsame Produkt zu vergrössern, und daher auch das Einkommen der einzelnen Grundorganisationen vergrössert werden kann.

Der Verfasser misst besondere Bedeutung der Berücksichtigung des Problems der Einkommensverhältnisse in der Reproduktion der gekoppelten Arbeitsorganisationen bei.